

Luonnonhoito uudessa kannustinjärjestelmässä

Sisällys

Luonnonhoito uudessa kannustinjärjestelmässä	1
Sisällys	1
Tiivistelmä	3
1 Johdanto	5
1.1 Taustaa	5
1.2. Tavoite	5
1.3. Menetelmät	6
2 Luonnonhoito metsänhoidossa ja hakkuissa	7
2.1 Nykytila ja kehittämistarpeet metsänhoidon ja hakkuiden luonnonhoidossa	7
2.1.1 Metsänkäsittelyn kannusteiden ja niiden hallinnoinnin kehittämistarpeet	10
2.2 Ehdotus metsänhoitotöiden ja hakkuiden luonnonhoidon kannustamiseksi	11
2.2.1 Kannustettavat toimenpiteet	11
Vesistön suojavyöhykkeen tuki	11
Luontotiheiköt	12
Viljavien viljeltyjen peltojen metsitys	13
Turvemaiden uudistaminen	13
Taimikonhoito	14
Harvennushakkuiden ennakkoraivaus	15
Terveyslannoitus	15
Kulutus	16
2.2.2 Kannusteiden hallinnointi	16
3 Luonnonhoito ja vesiensuojelu suometsänhoidossa ja metsätien tekemisessä	16
Soiden ojitus	16
Metsäteiden tekeminen	17
3.1 Nykytila ja kehittämistarpeet suometsänhoidon ja metsätien tekemisen vesiensuojelussa ja luonnonhoidossa	18
3.1.1 Suometsänhoito	18
3.1.2 Metsätien tekeminen	19

3.2 Ehdotus suometsänhoidon ja metsätien tekemisen luonnonhoidon kannustamiseksi	21
3.2.1 Suometsänhoidon vesien suojelun tuki	22
3.2.2 Kannustimet ja niiden hallinnointi vesiensuojelussa ja ojien kunnostamisessa	23
3.2.3 Kannustettavat toimenpiteet metsätien teossa	24
3.2.4 Kannustimet ja niiden hallinnointi metsätien teossa	25
4 Ympäristötuki ja metsänluonnon hoitohankkeet	25
4.1 Nykytila ympäristötuen ja metsäluonnon hoitohankkeissa	26
4.1.1 Ympäristötuen ja luonnonhoitohankkeiden muutosten vaikutuksia	27
Ympäristötuki	27
Luonnonhoitohankkeet	27
4.1.2 Ympäristötuen ja luonnonhoitohankkeiden kytkös METSO-ohjelmaan	28
4.2 Ympäristötuen ja metsäluonnon hoitohankkeiden kehittämistarpeet ja -ehdotukset	29
4.2.1 Ympäristötuki	29
Ympäristötukisopimuskohteen ennallistaminen ja luonnonhoito	30
Säästettävien puustokuvioiden tukeminen muualla kuin ML 10§ ja METSO-kohteissa	30
4.2.2 Luonnonhoitohankkeet	30
Kunnostettavan elinympäristön tuki talousmetsässä	31
4.2.3 Ympäristötuen ja metsäluonnon hoitohankkeiden kannusteet ja niiden hallinnointi	31

Tiivistelmä

Vastapainona metsien hoidon ja käytön tehostamiselle kansallisessa metsästrategiassa edellytetään lisäpanostusta myös metsäluonnon suojeluun ja hoitoon. Metsästä saatavien markkinattomien hyötyjen edistäminen on myös tulevan kannustejärjestelmän tärkeimpiä tavoitteita.

Luonnonhoito uudessa kannustinjärjestelmässä -hankkeen tavoitteena oli selvittää millä toimenpiteillä, miten kannustettuna ja hallinnoituna metsänhoidon ja -käytön toimenpiteiden suunnitteluun ja toteutukseen saataisiin nykyistä enemmän metsäluonnon monimuotoisuutta ja hoitoa lisääviä elementtejä

Toisena tavoitteen oli tarkastella nykyistä ympäristötukea sekä luonnonhoitohankkeita ja selvittää, millaisilla toimenpiteillä, kannustimilla ja miten hallinnoituina niiden vaikuttavuutta voitaisiin lisätä nykyisestä.

Työmenetelmänä oli raportin laatiminen kirjallisuuden, tutkimusten ja aiempien selvitysten ja hankkeiden perusteella. Raportissa on kartoitettu kunkin osa-alueen luonnonhoidon nykytilannetta sekä kehittämistarpeita ja muodostettu näiden perusteella ehdotus kannustettavista toimenpiteistä, kannusteista ja toiminnan hallinnoinnista. Kirjoittamisesta vastasivat metsänhoidon, metsänparannustöiden, luonnonhoidon sekä rahoituksen ja tukien hallinnoinnin asiantuntijat Tapio Oy:stä ja Suomen metsäkeskuksesta.

Kirjoitusvaiheessa on kuultu vesiensuojeluasiantuntija Samuli Joensuuta Tapio Oy:stä sekä Suomen metsäkeskuksen metsän -ja luonnonhoidon asiakasneuvoja. Projektin ehdotusluonnoksesta saatiin kommentit kuudelta sidosryhmältä.

Raportissa ehdotetaan seuraavia kannusteita:

- Päätehakuun yhteydessä esitetään **erityiskohteissa** korvattavaksi **vesistön suojavyöhykkeen** nykykäytäntöä selvästi leveämmän suojavyöhykkeen puusto. Toisena kohteena esitetään korvattavaksi alalle jätettävän **luontotiheikön** puusto ja tiheikön poistuminen metsätalouskäytöstä. **Näiden lisänä tai asemesta esitetään nykyistä kevyempää ympäristötukimenettelyä.**
- Metsittämisessä ja uudistamisessa esitetään tuettavaksi vastikään viljeltyjen **viljavien peltojen metsitystä ja turvemaiden metsänuudistamisen vesiensuojelua riskikohteissa.**
- Taimikonhoidossa esitetään mahdollisen taimikonhoidon tuen ehdoksi, että **taimikkoon jätetään tiheikköjä ja seka- tai lehtipuustoa**

-
- Terveyslannoituksessa esitetään, että **kaikki suopuustot olisivat tuhalla tehtävän terveyslannoituksen tuen kohteena**. Vaihtoehtoina esitetään nykyistä tukea tai tuen poistamista kokonaan.
 - Suometsänhoidon vesiensuojelun tehostamiseksi esitetään tuettavaksi kunnostusojituksen **yhteishankkeiden kokoamista** ja nykytuella muutamien poikkeuksin vain yhteishankkeiden suunnittelua ja toteutusta ja vaihtoehtona vain suunnittelua. **Korotetun vesiensuojelutuen** edellytyksenä suunnitteluun ja toteutukseen olisi nykyistä tehokkaampien vesiensuojelun suunnittelu- ja toteutusmenetelmien käyttö.
 - Metsätien tekemisen (= uuden tien rakentaminen ja entisen perusparannus) tuen edellytykseksi esitetään, että vesistöjen ylityksen suunnittelussa ja toteutuksessa käytetään **rumpu- ja muita rakenteita, joilla ei haitata kalojen ja muiden vesieläinten kulkua**. Erikoistapauksissa tähän saisi korotettua tukea. Myös metsätien tekemisessä esitetään tuettavaksi **yhteishankkeiden kokoamista**.
 - Ympäristötuen esitetään, että:
 - **ympäristötuen hakemisen hallinnollista prosessia kehitettäisiin tukeutumaan esim. Metsää.fi -palveluun**
 - **säästettäviä puustokuvioita voitaisiin tukea myös muualla kuin ML 10§ ja METSO-kohteissa.**
 - **lahopuun ja muun ekologisesti tärkeän puuston arvo otettaisiin huomioon ympäristötuen vrt. luonnonarvokauppa**
 - Luonnonhoitohankkeilla esitetään, että
 - **elinympäristökunnostuksissa myös yhden tilan hankkeiden toteuttaminen tulisi olla mahdollista**
 - **pienimuotoisten luonnonhoitotöiden toteutusta varten voitaisiin ottaa käyttöön uudenlainen kunnostettavan elinympäristön tuki talousmetsässä**
 - **kaikki luonnonhoidon tuet olisivat samalla momentilla puuntuotannon tukien kanssa.**

1 Johdanto

1.1 Taustaa

Luonnonhoito uudessa kannustinjärjestelmässä -hanke on maa- ja metsätalousministeriön Tapio Oy:tä tilaama selvitys, joka toteutetaan yhdessä Suomen metsäkeskuksen kanssa.

Hankkeen taustalla on kansallisen metsästrategian tavoitteena oleva strateginen hanke metsätalouden uuden kannustejärjestelmän kehittämiseksi. Kannustejärjestelmän odotetaan edistävän metsien resurssitehokkaan käytön lisäksi lisääntyvässä määrin myös metsien markkinattomista hyödyistä saatavaa hyvinvointia.

1.2. Tavoite

Hankkeessa tavoitteena on ollut käydä läpi toimenpiteitä ja niiden mahdollisia kannustimia, joilla metsänhoidossa, hakkuissa ja metsänparannuksessa voitaisiin edistää nykyistä paremmin metsäluonnon ja -ympäristön suojelua ja hoitoa. Metsien käsittely olisi tällöin kokonaisvaltaista ja monitavoitteista metsäluonnon hoitoa, jolla kustannustehokkaasti lisättäisiin sekä metsien taloudellisia että markkinattomia hyötyjä.

Otettaessa metsäluonto huomioon tässä raportissa esitellyillä tavoilla metsätalouden töiden hyväksyttävyyttä lisäntyisi, koska ympäristöhyvinvointia koituisi tällöin metsikkökuvion ja tilan lisäksi myös laajasti ympäristöönsä. Luonnonhoidon huomioon ottaminen olisi hyvä peruste metsänhoitotöiden tekemiselle luontopainotteista metsätaloutta harjoittavalle metsänomistajalle. Metsäkasvatuksen taloutta painottaville tuet olisivat puolestaan hyvä kompensatio luonnonhoidosta johtuvasta tulon menetyksestä. Metsäluonnon korostettu huomioon ottaminen olisi vahva peruste myös kansallisen ja EU-tason päättäjille taloudellisesti kannattavien metsätalouden toimenpiteiden ottamiselle tulevan kannustejärjestelmän piiriin.

Toisena tavoitteen oli tarkastella nykyistä ympäristötukea sekä luonnonhoitohankkeita ja selvittää, millaisilla toimenpiteillä, kannustimilla ja miten hallinnoituina niiden vaikuttavuutta voitaisiin lisätä nykyisestä.

1.3. Menetelmät

Uuden kannustejärjestelmän valmistelun aikatauluista johtuen tätä hanketta on tehty tiiviillä aikataululla kevätkauden 2018 aikana. Työmenetelmänä selvitystyössä on ollut kirjallisuuteen, asiantuntijahaastatteluihin ja sidosryhmien kommentointiin perustuvan raportin laadinta.

Raportin laatimiseen ovat osallistuneet metsänhoidon asiantuntija Eljas Heikkinen Suomen metsäkeskuksesta (metsänhoito ja -käsittely), metsänparannusasiantuntija Ilppo Greis Tapio Oy:stä (suometsän hoito ja metsätien tekeminen ja projektin päällikön tehtävät), projektipäällikkö Lauri Saaristo Tapio Oy:stä (luonnonhoito ja monimuotoisuus) ja rahoituksen ja tarkastuksen palvelupäällikkö Aki Hostikka Suomen metsäkeskuksesta (kannustimet ja niiden hallinnointi). Kirjoitusvaiheessa on kuultu vesiensuojeluasiantuntija Samuli Joensuuta Tapio Oy:stä sekä Suomen metsäkeskuksen metsän- ja luonnonhoidon asiakasneuvoja. Tilaajan edustajana ryhmää on ohjannut metsäneuvos Marja Hilska-Aaltonen maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosastolta.

Luonnos raportin ehdotuksista oli lähetetty kommentoitavaksi seuraaville tahoille: Maa- ja metsätalousministeriön luonnonvaraosasto, Ympäristöministeriö, Luonnonvarakeskus, Suomen Ympäristökeskus, Suomen Metsäkeskus, MTK, Metsäteollisuus ry, Sahateollisuus ry, Koneyrittäjät ry, Otso Oy, Meto Metsäalan yrittäjät ry, WWF, Suomen Luonnonsuojeluliitto, PEFC Suomen metsäsertifiointi ry ja FSC Finland. Näistä kommentit saatiin ympäristöministeriöstä, Luonnonvarakeskuksesta, MTK:sta, Metsäteollisuudesta, Otsosta ja Meto Metsäalan yrittäjistä.

Kannustejärjestelmä on kokonaisuus, jonka on otettava huomioon sekä puuntuotantoa ja hyvää metsänhoitoa että metsäluonnon monimuotoisuutta ja luonnonhoitoa tukevat tavoitteet. Toimeksiantonsa mukaisesti tässä selvityksessä on keskitytty vain tuettavien toimenpiteiden luonnonhoidollisiin vaatimuksiin ja näiden taloudelliseen tarkoituksenmukaisuuteen. Taloudellista tarkoituksenmukaisuutta on tarkasteltu myös toimenpiteiden hallinnoinnin ja tarkastuksen sujuvuuden kustannustehokkuuden näkökulmasta.

Ehdotuksissa ei ole menty toimenpiteiden ja niiden luonnonhoitoa edistävien työvaatimusten ja tukiehtojen yksityiskohtiin, vaan ne on jätetty mahdolliseen säädösvalmisteluvaiheeseen. Useassa kohdin on esitetty myös vaihtoehtoja kannustettaviksi toimenpiteiksi sekä tuen tai muiden kannusteiden ehdoiksi.

Kannustettavia toimenpiteitä ehdotettaessa on pyritty ajattelemaan asioita uudella ja kokeilevalla tavalla, mikä on johtanut useisiin nykyisestä kannustejärjestelmästä poikkeaviin ehdotuksiin. On siis luotu uusia ja vaihtoehtoisia suuntia keskustelulle sekä uuden kannustejärjestelmän linjauksille ja valmistelutyölle.

2 Luonnonhoito metsänhoidossa ja hakkuissa

Termi metsänhoito laajasti ymmärrettynä kattaa kaiken metsissä tapahtuvan toiminnan (vrt. *forest management*) tai suppeana, yleisesti nähtynä metsänviljelyn ja taimikonhoidon (vrt. *silviculture*). Luonnonhoito tuli voimakkaasti esille 1990-luvulla yleisen paineen ja metsälainsäädännön muutosten myötä. Perinteisen ”kovan linjan” metsänhoidon rinnalle tuli ”pehmeä” luonnonhoito. Nämä käsitteet mielletään vieläkin erillisinä työmuotoina, vaikka lähentymistä onkin tapahtunut talousmetsien luonnonhoidon merkeissä. Metsänhoito ja luonnonhoito pitäisi aidosti yhdistää eikä pitää erillisinä ja ehkä keskenään kilpailevinakin työajiryppäinä.

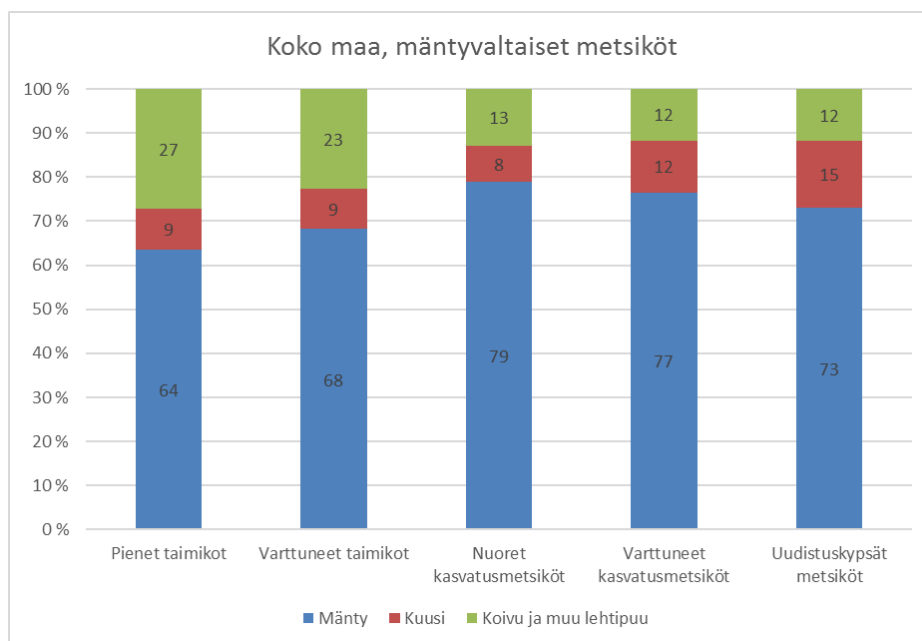
Luonnonhoito metsänhoidossa ja hakkuissa on hyvin laaja käsite. Tapion työoppaassa Metsänhoidon suositukset talousmetsien luonnonhoitoon on kauttaaltaan kuvattu luonnonhoitoa hakkuissa ja metsänhoidossa. Tässä selvityksessä on keskitytty vain niihin metsänhoidollisiin toimenpiteisiin, jotka mahdollisesti liittyvät tulevaan kannustinjärjestelmään.

Tärkeät ja vaikuttavat ratkaisut metsäluonnon hoidossa tehdään päätehakkuun ja uudistamisen yhteydessä. Siksi on tärkeää tarkastella myös näitä mahdollisina kannustamisen kohteina.

2.1 Nykytila ja kehittämistarpeet metsänhoidon ja hakkuiden luonnonhoidossa

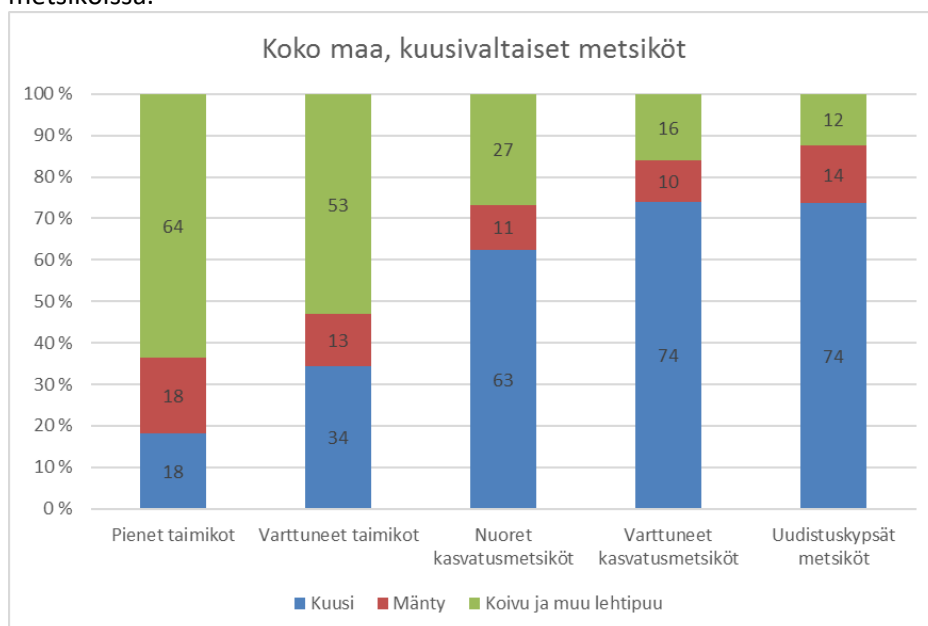
Talousmetsien luonnonhoidossa tärkeitä rakennepiirteitä ovat säästöpuut ja lahoppuusto, sekapuustoisuus ja lehtipuustoisuus sekä riistatiheiköt (tässä raportissa luontotiheiköt). Metsäkeskuksen tekemissä luontolaadun tarkastuksissa uudistushakkuiden säästöpuumäärä on ylittänyt PEFC-sertifioinnin vähimmäismäärän 10 kpl/ha. VMI 12:n mukaan lahoppuustoa on metsämaalla keskimäärin 5,7 m³/ha. Pohjois-Suomessa lahoppuuston määrä on vähentynyt, mutta Etelä-Suomessa kasvanut.

Puuntuotannon metsämaalla puustot ovat keskimäärin melko hyvin sekapuustoisia myös lehtipuuden osalta. Mäntyvaltaisissa metsissä männyn osuus on aina alle 80 %. Lehtipuuston osuus kasvatus- ja uudistuskypsissä metsiköissä on runsaat 10 % (kuva 1).



Kuva 1. Eri puulajien suhteelliset osuudet puuston tilavuudesta puuntuotannon metsämaalla kehitysluokittain, mäntyvaltaiset metsiköt (VMI 11)

Kuusivaltaisissa metsiköissä kuusen osuus on aina alle 75 % (kuva 2). Kasvatus- ja uudistuskypsissä metsiköissä lehtipuuston osuus on suurempi kuin mäntyvaltaisissa metsiköissä, mikä on luonnollista, koska mäntyvaltaiset metsät kasvavat karummilla kasvupaikoilla kuin kuusivaltaiset metsät. Lehtipuuston osuus vähenee taimikonhoidon, luonnonpoistuman ja harvennushakkuiden myötä ja on pienimmillään uudistuskypsissä metsiköissä.

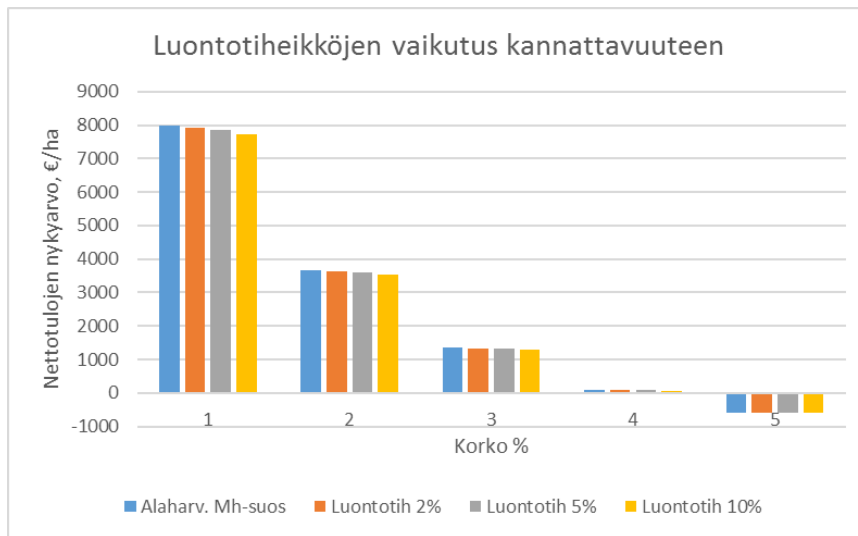


Kuva 2. Eri puulajien suhteelliset osuudet puuston tilavuudesta puuntuotannon metsämaalla kehitysluokittain, kuusivaltaiset metsiköt (VMI 11)

Leimikoiden suunnittelussa tulisi nykyistä pienipiirteisemmin tunnistaa satelliittikuvien, keilauksen, kauko-ohjattavien lennokkien, tilakohtaisen metsäsuunnittelun tai maastorajauksen avulla käsittelyalalla olevat pienialaiset tiheiköt ja muut luonnon kannalta arvokkaat kohdat

Riistatiheiköt riistan suojapaikkoina palvelevat laajasti kaikkea metsäluonnonhoitoa, joten ne on nimetty tässä selvityksessä luontotiheiköiksi. Tiheiköt ovat tärkeitä riistan ja muiden metsäeläinten suojapaikkoja ja niiden merkitys korostuu hoidetuissa talousmetsissä, joissa metsäeläimille on vähemmän suojaa. Luontaisia tiheikköjä ovat mm. reunavyöhykkeet, kosteat painanteet ja alikasvosta kasvavat säästöpuuryhmät. Luontotiheikköjä voi myös tehdä. Tällöin osia uudistusalasta jätetään raivaamatta ja uudistamatta sekä käsittelemättä myöhemmin taimikonhoidossa. Luontotiheiköt jätetään käsittelemättä myös ensiharvennuksen ennakkoraivauksessa ja harvennushakkuissa. Luontotiheikkö muodostetaan säästämällä alikasvopuita ja niiden ryhmiä. Hyvässä luontotiheikössä on monta eri latvuserrosta, varpuja sekä sekapuustoisuutta. Lehtipuuston ja kuusen osuus korostuvat. Tärkein puulaji on kuusi, joka maahan ulottuvilla luo suojaisan ympäristön erityisesti linnuille. Voimassa oleva kemera-säädöstön mukaan taimikonhoidon yhteydessä hoitamattomat riistatiheiköt luetaan työn tehoalaan silloin kun niiden yhteinen pinta-ala on alle 10 % kuvion pinta-alasta.

Kuvassa 3 on esitetty luontotiheikköjen vaikutus metsänkasvatuksen kannattavuuteen silloin, kun luontotiheiköt on jätetty käsittelemättä taimikonhoitojen yhteydessä. Esimerkki on Keski-Suomesta (Viitasaari, lämpösumma 1106 dd). Tuoreelle kankaalle on tehty laikkumätästys, ku-istutus, varhaisperkaus, taimikon harvennus, kaksi harvennushakkuuta ja päätehakkuu 66 vuoden iässä. Metsänhoidon kustannukset ja kantohinnat on saatu Luonnonvarakeskuksen tilastoista. Laskelma on tehty Motti-ohjelmalla.



Kuva 3. Esimerkkilaskelma luontotiheikköjen määrän vaikutuksesta metsänkasvatuksen kannattavuuteen

Talouden muutaman prosentin heikkeneminen voisi olla peruste taimikonhoidon tukemiseen, jos riistatiheiköt jätetään taimikonhoidon yhteydessä (taulukko 1). Todellinen hyöty metsäeläimille ja muulle luonnolle tulee vasta silloin, kun tiheiköt jätetään käsittelemättä myös hakkuissa. Osa tiheiköistä jätettäisiin tulevaisuuden säästöpuuryhmiksi.

Ei riistatiheikköjä	Luontotiheikkö 2 % pinta-alasta	Luontotiheikkö 5 % pinta-alasta	Luontotiheikkö 10 % pinta-alasta
100	99	97	95

Taulukko 1. Käsittelemättömien luontotiheikköjen vaikutus metsänkasvatuksen kannattavuuteen koko kiertoajalla. Taulukossa suhteellinen kannattavuus 3 %:n korolla.

Todennäköisesti luontotiheikköjen taloudellinen vaikutus olisi vähäisempi, koska tiheikköjä säästettäisiin kosteisiin painanteisiin, kivikkokohtiin ja muihin kohtiin, joissa metsän uudistaminen ja kasvattaminen on vaikeampaa kuin tavanomaisella metsämaalla

2.1.1 Metsänkäsittelyn kannusteiden ja niiden hallinnoinnin kehittämistarpeet

Asioiden tulisi olla kokonaan sähköistä, jolloin hankkeiden käsittely on nopeaa ja kustannustehokasta. Toimijoilla tulee olla riittävät omavalvontamenettelyt sisältävä laatujärjestelmä. Kannustimia hallinnoivan tahon valvonta kohdistuisi tällöin sekä laatujärjestelmän toimivuuden varmentamiseen että työkohteiden tarkastamiseen. Tuen ehtojen toteutumista maastossa on voitava valvoa kaukokartoitusaineistoilla ja nykyaikaisilla tiedonkeruumenetelmillä kerättyyn tietoon tukeutumalla. Kaukokartoitusaineistojen avulla saavutetaan koko maan kattava lähes reaaliaikainen

seuranta. Uusilla tiedonkeruumenetelmillä kerätyn tiedon tarkkuus, informatiivisuus ja visuaalisuus niin työn toteuttajalle kuin sen tilaajalle paranee nykyisestä. Näillä Tarkastustyöstä annettava palaute on tärkeää. Näillä menetelmillä koottu tarkastustieto tukee ja parantaa toimijoiden laatutyötä.

2.2 Ehdotus metsänhoitotöiden ja hakkuiden luonnonhoidon kannustamiseksi

2.2.1 Kannustettavat toimenpiteet

Vesistön suojavyöhykkeen tuki

Kannustejärjestelmällä tuettaisiin vesistöjen suojavyöhykkeiden säilyttämistä omiksi metsikkökuvioikseen rajatuissa erikoiskohteissa, jotka olisivat ekologiselta tehtävältään arvokkaita ja selvästi nykykäytäntöjä leveämpiä

Tukea ei sovellettaisi kaikkiin vesistöjen suojavyöhykkeisiin. Suojavyöhyketuen ehtona olisi, että sillä toteutettaisiin suuralueelle etukäteen asetettuja luonnonhoidon tavoitteita. Nämä perustuisivat maakunnallisesti arvokkaiden alueiden tai vastaaviin kartoituksiin, joita täydennettäisiin laseraineistoon perustuvalla puusto tai hydrologisella aineistolla ja esimerkiksi digiriista-aineistolla. Suojavyöhyketukea vois soveltaa myös ekologisesti laadukkaalla metsänomistajan tai toimijan esittämällä kohteella.

Kannuste ja hallinnointi

Metsänomistajalle korvattaisiin koko suojavyöhykkeen säilytettävä puusto

- korvattava kuutiohinta määräytyisi kuten ympäristötukisopimuksessa
- tuettavalta suojavyöhykkeeltä edellytettäisiin minimipinta-alaa
- säästettävältä puustolta edellytettäisiin minimitilavuutta
- tuki edellyttäisi hyväksytyä suunnitelmaa
- tukimuotona olisi notifioitu tuki
- laatu- ja säädöskontrollina olisivat toimijan laaturjestelmään perustuva omavalvonta ja valokuvadokumentointi koskien pinta-alaa, rajausta ja puumäärää
- Suomen metsäkeskus valvoisi kattavasti kaukokartoitusaineistoilla ja mahdollisia poikkeamaepäilyjä tarkastettaisiin maastossa
- Tulisi selvittää, voisiko puuston rahoitusehtojen vastaisesta poistamisesta suojavyöhykkeeltä aiheutua sertifiointipoikkeama

Vaihtoehtoisena tai täydentävänä tuki-instrumenttina suojavyöhykkeen tuelle olisi soveltaa tällaisille kohteille ympäristötukea, jossa olisi nykyistä joustavammat ehdot, sujuvampi hallinto ja enemmän määrärahoja.

(Vaihtoehtoa kannatettu metsäteollisuuden kommentteissa)

Luontotiheiköt

Kannustejärjestelmällä tuettaisiin luontotiheikköjen säilyttämistä.

Esimerkkinä luontotiheiköistä ovat leimikon suunnittelun yhteydessä paikannetut ja ennalta määrätyt kriteerit täyttävät:

- alikasvokset, riistan elinympäristöt, reunavyöhykkeet ja leppäpuustot
- monikerrokselliset puustot
- runsaasti lehtipuuta sisältävät kohdat
- painaumat ja veden kerääntymisalueet

Jos luontotiheikössä on puustoa, sille olisi jätettävä vähintään 10 runkoa ainespuumittaista elävää tai kuollutta pystypuuta siten että näiden joukossa on kaikki tiheikössä olevat monimuotoisuuden kannalta tärkeät puut, kuten järeät haavat ja raidat ja lahoppuut. (esitetty ympäristöministeriön kommentoissa) Muut luontotiheikössä olevat ainespuun mitat täyttävät puut saisi poistaa päätehakkuussa tiheikön perustamisen yhteydessä.

Luontotiheikköä ei saisi raivata, muokata, viljellä, eikä käsitellä taimikonhoidossa, ennakkoraivauksessa, harvennushakkuissa eikä päätehakkuussa.

Kannuste ja hallinnointi

Maanomistajalle korvattaisiin luontotiheikköön jääneen puuston arvo sekä alueen poistuminen tehokkaan puuntuotannon piiristä.

- tuettavalta kohteelta edellytettäisiin minimipinta-alaa
- säästettävältä puustolla edellytettäisiin minimitulavuutta
- korvauksella olisi minimimäärä
- korvattava kuutiohinta määräytyisi kuten ympäristötukisopimuksessa
- vaihtoehtoisena tukiperusteena olisi hehtaari pohjainen korvaus muutamalla puustoisuuden perustavalla luokalla (esitetty Otson kommentoissa)
- tukimuotona olisi notifioitu tuki
- kontrollina olisivat toimijan laatujärjestelmään perustuva omavalvonta ja valokuvadokumentointi koskien pinta-alaa, rajausta ja puumäärää
- Suomen metsäkeskus valvoisi kattavasti kaukokartoitusaineistoilla ja mahdolliset poikkeamaepäilyt maastossa
- Tulisi selvittää, voisiko luontotiheikön puuston rahoitusehtojen vastaisesta poistamisesta aiheutua sertifiointipikkeama

Vaihtoehtoisena tai täydentävänä tuki-instrumenttina luontotiheikköjen tuelle olisi soveltaa tällaisille kohteille ympäristötukea, jossa olisi nykyistä joustavammat ja vapaammat ehdot, sujuvampi hallinto ja enemmän määrärahoja. (vaihtoehtoa kannatettu MTK:n ja Metsäteollisuuden kommentoissa)

Viljavien viljeltyjen peltöjen metsitys

Ekologisena perusteena olisi, että viljaville peltometsityskohteille on todettu tulevan kalkkia suosivia lajeja, uhanalaisia sieniä, maakiitäjiä ym. harvinaisia lajeja sekä hiilen sidonnan edistäminen. Istutettavia puulajeja voisivat olla myös jalopuut. Luontotiheiköt kartoitettaisiin tarkasti ja niiden käsittely olisi sama kuin edellä uudistamisen yhteydessä.

Karujen peltoheittojen metsitystä ei tuettaisi näiden huonojen metsitystulosten takia

Kannuste ja hallinnointi

Metsänomistajalle maksettaisiin tukea enintään 5-10 vuotta sitten viljeltyjen viljavien peltöjen metsitykseen.

- kannustin maksettaisiin kannustejärjestelmästä tai maaseutuohjelmasta
- laatu- ja säädöskontrollina olisi toimijan laatujärjestelmään perustuva omavalvonta, jota myöntävä viranomainen varmentaa aineistojen avulla ja tarvittaessa maastokäynnein
- kiinteä hehtaarikannustin, e/ha
- kunnossapito- ja hoitovelvollisuus

Turvemaiden uudistaminen

Suuri määrä ojitettuja turvemaita on ehtinyt päätehakkuihinkin. Näiden avohakkuu ja muokkaus aiheuttavat huomattavia kuormituspiikkejä vesistöihin. Vesistöhaittojen hallitsemiseksi tai vähentämiseksi esitetään seuraavia kannustimia:

Vaihtoehto 1:

Turvemaiden uudistamisen ja maanmuokkauksen yhteydessä maksettaisiin tukea vaativien vesiensuojeluratkaisuiden suunnitteluun ja toteutukseen sekä toteutuksen työjohtoon.

Käytettäviä menetelmiä on esitetty kohdassa 3.2.1

Kannuste ja hallinnointi

- tukimuotona olisi notifioitu tuki
- laatu- ja säädöskontrollina olisi toimijan laatujärjestelmään perustuva omavalvonta
- lähes 100 % korvaus kohtuullisista kokonaiskustannuksista, pieni osa jätettävä maanomistajan maksettavaksi

Vaihtoehto 2:

Korvattaisiin vesiensuojeluyistä avohakkuuta ja maanmuokkausta puuntuotannollisesti tehottomamman uudistamismenetelmän käyttö.

Näitä voisivat olla:

- alikasvoksen hyödyntäminen
- kiertoajan pidentäminen
- siirtyminen peitteiseen metsätalouteen ja poimintahakkuut
- luontainen uudistuminen hieskoivikoksi

Kannuste ja hallinnointi

- tukimuotona olisi notifioitu tuki
- laatu- ja säädöskontrollina olisi toimijan laatujärjestelmään perustuva omavalvonta
- tulonmenetyksestä hehtaarikorvaus
- kannustin myönnetään vain vesiensuojelullisesti kriittisiin kohteisiin vesistöjen ja maanviljelyksen välittömässä läheisyydessä olevilla turvemailla

Kovien maiden uudistamisen kanssa toimineilla metsänomistajilla, metsäammattilaisilla sekä urakoitsijoilla ja näiden kuljettajilla olisi selvä tarve lisätä osaamistaan turvemaiden uudistamisessa ja sen vesiensuojelussa. Kannusteita tulisi kohdistaa myös tähän koulutustyöhön ja viestintään.

Taimikonhoito

Tässä selvityksessä taimikonhoidon kannustimia ja niiden tarkoituksenmukaisuutta käsitellään vain luonnonhoidon näkökulmasta. Mahdollisen taimikonhoidon tuen kohteena oletetaan olevan työn jälkeen valtapituudeltaan 1-7 pituisen taimikon käsittely, mikä pitää sisällään taimikon varhaisperkauksen ja taimikon harvennuksen.

Taimikonhoidossa on pyrittävä jättämään nykyistä enemmän luontotiheikköjä. Näitä eivät korvaa hoitamattomat taimikot, joiden luontoarvo ei ole juuri hoidettua parempi.

Taimikonhoidon tuen edellytyksiä olisivat:

Taimikonhoidon tuen edellytyksenä olisi, että kohteen pinta-alasta jätetään vähintään 2 % ja enintään 5 % käsittelemättä.

Käsittelemättä jätetyssä tiheikössä tulisi olla mm. riistan kannalta tärkeitä ominaisuuksia kuten nuorta tiheää kuusikkoja, jonka oksat ylettyvät maahan asti. Muista puulajeista myös pihlajat, haavat ja katajat tulisi säästää.

Taimikonhoidon tuen edellytyksenä olisi myös sekapuuston jättäminen, mikäli alueella on luontaisesti sekapuuta. Männyn taimikoissa edellytettäisiin 10 % sekapuustoa ja kuusentaimikossa 20 % sekapuustoa työn jälkeen.

Kannuste ja hallinnointi

- tukimuotoa olisi de-minimistuki e/ha
- laatu- ja säädöskontrollina olisivat toimijan laatujärjestelmään perustuva omavalvonta ja dokumentointivelvoite
- varmentaminen metsäkeskuksessa perustuu pääasiassa kaukokartoitusaineistoihin

Harvennushakkuiden ennakkoraivaus

Harvennushakkuun ennakkoraivausta ei tuettaisi, mutta uudistamisen yhteydessä jätetyt luontotiheiköt olisi säilytettävä.

Terveyslannoitus

Terveyslannoitusta tehdään ravinnepuutoksesta kärsivillä ojitetuilla turvemaidella tuhkalannoituksena sekä boorin puutoksen vaivaamilla kivennäismailla, lähinnä kuusikoissa. Ekologisina perusteina turvemaiden tuhkalannoitukselle ovat kiertotalouden ja hiilen sidonnan edistäminen sekä puuston latvuspidännän ja maaperän haihduttamisen lisääntyminen, jolla voitaisiin kompensoida vesistöhaittoja aiheuttavaa metsäojien kunnostusta.

Kivennäismaiden terveyslannoituksen

- Ehdot ja tuki pidetään ennallaan ja vain boorilannoitteet sallitaan

Turvemaiden terveyslannoitus tuhalla

Vaihtoehto 1.

Turvemaiden terveyslannoituksessa pidetään nykyiset rahoitusehdot

Vaihtoehto 2.

Nykyisten rahoitusehtojen puitteissa terveyslannoitus laajennettaisiin koskemaan kaikkia ojitetuja turvemaita. Perusteena on, että miltei kaikki ojitetut turvemaat kärsivät jossain vaiheessa ravinnepuutoksesta. Hallinnollisena perusteena on, että ongelmia aiheuttanut ravinnepuutoksen toteaminen jäisi pois ja samalla huomattava määrät hallintoa sitoneita rahoitusehtojen vastaisia hankkeita (nykyään miltei puolet hankkeista).

Vaihtoehto 3

Lopetetaan rahoitustuki, koska terveyslannoitus turvemaidella on itsessään kannattavaa ja sijoituksen sisäinen korko on huomattavan suuri.

Kannuste ja hallinnointi

- tukityyppinä olisi de-minimistuki e/ha
- rajaamisessa olisivat nykyiset alueelliset rajat
- Vaikeasti maastossa määritettäviin kasvupaikkojen raviteisuusrajoihin perustuvan rajauksen tilalle esitetään yksiselitteisempää puuston tilavuuteen perustuvaa rajausta.
- laatu- ja säädöskontrollina olisivat toimijan laatujärjestelmään perustuva omavalvonta

Kulotus

Kulotusten tuki on nykyisessä Kemera-laissa osana luonnonhoitohankkeita. MMM:n rahoituksella toteutettavassa (Tapio, Metsäkeskus) Tuli takaisin metsiin -hankkeen tehtävänä on edistää kulotus-luonnonhoitohankkeiden toteutusta sekä pohtia kulotuksen tukemista tulevassa kannustejärjestelmässä. Erillisestä kehittämishankkeesta johtuen tämä raportti ei ota kantaa kulotuksen tukemiseen. Raporttiin saaduissa kommentteissa nousi esiin, että kulotusten pitäminen kannustejärjestelmän piirissä on metsätalouden toimijoiden näkökulmasta tärkeää.

2.2.2 Kannusteiden hallinnointi

Kannustinjärjestelmässä hyödynnettäisiin eri rahoituslähteitä, nykyistä modifiointiin perustuvaa, de-minimistukea sekä maaseutuohjelmaan perustuvaa. Kaikkiin työlajeihin säädetään omavalvonta- ja dokumentointivelvoite. Omavalvonnan toimivuutta varmennetaan omavalvontasuunnitelmien tarkastuksilla, kaukokartoitusaineistojen analysoinnilla sekä hyvin kohdennetuilla maastokäynneillä.

Tukien määräytymisen perusteiden tulisi olla niin yksinkertaiset, että niiden todentaminen olisi pääosin mahdollista aineistojen avulla. Tuilla tulisi olla myös nykyistä korkeampi alaraja.

3 Luonnonhoito ja vesiensuojelu suometsänhoidossa ja metsätien tekemisessä

Soiden ojitus

Turvemaiden kuivatusta metsänkasvulle on tuettu metsäparannuslainsäädännön alkuajoista 1920-luvun loppupuolelta alkaen. Tällöin luotiin perusta maallemme tyypillisten soisten alueiden laajalle metsätalouskäytölle. Suomen metsäpinta-alasta noin puolet on turvemaata ja puolet tästä on kuivatettu metsätalouden käyttöön. Tämä miljoonat hehtaarit uutta kasvavaa metsää ovat olleet merkittävä tuotantopanoksen lisäys metsätalouteemme. Tällä hetkellä arvioidaan, että noin neljännes metsien kasvusta tulee ojitusalueilta.

Soiden kuivatus metsätalouden tarpeisiin on samalla aiheuttanut erään suurimmista muutoksista Suomen luonnossa. Suoluonnon monimuotoisuus on vähentynyt luonnontilaisten suotyyppien muututtua monimuotoisuuden kannalta yksipuolisemmiksi turvekankaiksi. Karuimpien soiden ojitukset ovat lisäksi osoittautuneet virheinvestoinneiksi. Näillä puusto ei ole metsätalouden kannalta riittävästi reagoinut ojitukseen ja lisäksi alueiden luonnontila on menetetty vuosikymmeniksi

Ympäristön kannalta soiden ojituksilla on ollut merkittäviä vaikutuksia vesistöissämme. Suomaakunnissa metsäojitusalueiden humuspitoisten ojavesien vaikutus näkyy järvien veden värissä sekä ladussa ja pohjan sedimenteissä. Matalaturpeisilla ja hienojakoisilla mailla taas ojaeroosio on kasannut maata alajuoksun vesistöihin.

Metsäojituksen vesistövaikutukset olivat suurimmillaan kunnostusojituksen alkuvaiheessa 1980-luvun lopulla, kun maatuneessa turpeessa olevia ojia alettiin perata tai sarkoja halkoa metsänparannusvaroin eivätkä vesiensuojelun menetelmät ja osaaminen olleet vielä kehittyneet. Uusi ja merkittävä vesistöriskien aikakausi on alkanut, kun suopuustot ovat tulleet päätehakkuihin.

Metsäteiden tekeminen

Metsäteiden rakentaminen yleistyi sotien jälkeen, kun puutavaran kaukokuljetuksessa alettiin siirtyä pois vesistöjen latvauistoista ja kohti kesäkorjuuta. Suuressa mitassa metsäteiden rakentaminen alkoi, kun sitä alettiin tukea metsänparannusvaroista 1940-luvun lopulla.

Nykyään metsätiestö on välttämätön lenkki nykyaikaisessa puunkorjuussa, ja metsien hoidossa. Metsätiestö vaikuttaa osaltaan siihen, että puunkorjuun ja -kuljetuksen kustannuskilpailukyky Suomessa säilyy ja hyvälaatuista raaka-ainetta voidaan toimittaa teollisuudelle ympäri vuoden. Metsänomistajalle tämä näkyy puun kysyntänä ja jonkin verran myös kantohinnassa. Metsäteillä on tärkeä rooli myös muiden maaseudun elinkeinojen kuljetuksissa ja paikallisliikenteessä.

Metsäteiden kokonaispituus on noin 130 000 km, mikä on alle puolet kaikista yksityisteistä. Etelä-Suomen metsätieverkosto on valmis, mutta Pohjois-Suomessa on vielä tarvetta uusille metsäteille. Etelä-Suomen metsätieverkoston ansiosta etäisyys kannolta varastointikelpoiselle tielle on 200-250 metriä

Metsäteiden rakentaminen on aiheuttanut myös haittoja ympäristölle ja metsäluonnolle. Uusien metsäteiden välittömiä ympäristövaikutuksia ovat muun muassa erämaisen alueen luonteen muuttuminen sekä vaikutukset lajistoon, maisemaan ja vesistöihin. Metsätiet lisäävät ihmisten liikkumista alueella, joka voi häiritä metsäluontoa ja aiheuttaa roskaantumista ja häiriökäyttäytymistä etenkin asutuskeskusten läheisyydessä. Metsäluonnon kannalta haittana on pidettävä myös metsäteiden vaikutusta maastopalojen torjunnassa. Aikaisemmin tietömien taipaleiden takana syttyneitä kuloja

ei päästy sammuttamaan, mikä turvasi riittävän määrän metsäluonnolle tärkeitä paloalueita. Nyt paloautolla pääsee 250 metrin päähän metsäpalosta, mikä onkin tärkein syy palojen vähäisyyteen.

Myönteisiä luontovaikutuksia metsäteillä on ulkoiluun, marjastukseen ja sienestykseen sekä metsästyksen. Jokamiehenoikeudet ja tiekuntien salliva käytäntö metsäteiden vastuulliseen käyttöön tuovat Suomen metsät virkistys ja harrastusmahdollisuuksineen käytännössä kaikkien ulottuville. Metsätien luiskat ja leikkaukset sekä maanottoalueet luovat myös uusia karuja ja paahteisia kasvupaikkoja näitä suosiville lajeille ja lisäävät siten paikallista vaihtelua.

3.1 Nykytila ja kehittämistarpeet suometsänhoidon ja metsätien tekemisen vesiensuojelussa ja luonnonhoidossa

3.1.1 Suometsänhoito

Suometsänhoidon vesiensuojelun tila on tällä hetkellä vain tyydyttävällä tasolla. Nykyinen pirstaloitunut toimijakenttä ja kilpailutettuna liiketoimintana tapahtuva suunnittelu ja toteutuksen työnjohto ilman erillistä suunnittelun ja työnjohdon tukea näkyvät työmäärien voimakkaana vähentymisenä. Samoista syistä ja yksittäisen metsäomistajan hakkuiden ohjaamina hankkeet kattavat tyypillisesti vain osan kuivatusalueesta, jolloin vesiensuojeluratkaisutkin mitoitetaan vain käsittelyssä olevalle alueelle.

Käytössä olevissa vesiensuojelun menetelmissä, niiden suunnittelussa ja niiden toteutuksessa on myös parantamisen varaa. Nykyisellä toimintatavalla, käytössä olevilla ojien kunnostuksen vesiensuojelumenetelmillä, vesien suojelun osaamisella ja nykyisillä kannustimilla ei tulla pääsemäänkään sellaiselle tasolle, jota vaaditaan vesiympäristöjemme tilan parantamiseksi ja suometsänhoidon hyväksyttävyyden lisäämiseksi. Vesiensuojelun tasoon panostamalla ja tätä tukemalla kannustettaisiin laadukkaaseen ja ammattimaiseen vesiensuojelun suunnitteluun ja toteutukseen.

Vesiensuojelussa tavoitteena tulee olla valuma-aluekohtainen tarkastelu, jossa pyritään ensisijaisesti ehkäisemään eroosion syntyminen nykyistä huolellisemmalla ja tarkemmalla suunnittelutyöllä. Tässä on hyödynnettävä monipuolisesti hydrologisia paikkatietoaineistoja. Tehokkainta vesiensuojelua on tarpeettomien ojitusten välttäminen. Pidättävän ja haihduttavan puuston vaikutus vesitalouteen ja sen edistäminen tulisi siksi ottaa huomioon nykyistä paremmin

Ojastolla tapahtuva hajautettu vesiensuojelu ojien sijoittelulla, lietekuopilla sekä kaivukatkoilla ja kuivatusojien padoilla on vesiensuojelun minimivaatimus. Tehokkaimmillaan katkot ja padot olisivat, jos niillä voitaisiin nostattaa keväällä

pienimuotoinen ja tilapäinen vettä viivyttävä tulva. Näillä menetelmillä sataisiin vielä enemmän aikaan, jos niiden suunniteluun ja siihen liittyvään osaamiseen kiinnitettäisiin nykyistä enemmän huomiota.

Laskeutusaltaita käytetään useasti päämenetelmänä kunnostusojitusalueiden vesiensuojelussa. Ne ovatkin käyttökelpoisia karkeilla ja keskikarkeilla mailla kiintoaineksen kiinni saamisessa. Niillä kuitenkin korjataan jo liikkeelle lähteneitä aineksia, kun pääpainon pitäisi olla eroosion estämisessä ojastolla. Viimeisimpien selvitysten perusteella myös altaiden mitoituserusteita olisi säädettävä vielä suurempia altaita kohti. Altain toteutuksessa tulisi nykyistä enemmän kiinnittää huomiota altaan mittojen ja muodon suunnitelmanmukaiseen toteuttamiseen sekä altaan laitojen riittävään luiskaukseen ja maamassojen läjitykseen riittävän leveälle. Näihin saataisiin parannusta panostamalla työnjohtoon ja urakoitsijoiden koulutukseen.

Vesiensuojelussa olisi siirryttävä myös nykyistä tehokkaampiin veden virtausta hillitseviin ja pitempiaikaisemmin viivyttäviin ja suodattaviin menetelmiin. Näitä ovat patorakenteet kuten putki-, setti ja v-padot ojastolla tai laskuojan ja laskeutusaltaan yhteydessä sekä pohjapadot valtaojissa ja laskupuroissa, joissa kulkee kalaa ja muita vesieläimiä. Tehokkaita pitempiaikaisemmin viivyttäviin ja suodattavia menetelmiä olisivat pintavalutuskentät ja vesien tilapäinen varastointi kitu- ja joutomaille sekä luonnonsuojelualueille

Edellä mainittujen kehittyneiden vesiensuojelurakenteiden suunnittelussa tulisi siirtyä käyttämään laserkeilaustietoihin perustuvia hydrologisia työkalua. Näitä on nykyään vapaasti satavana mm. Suomen metsäkeskuksen sivuilla.

3.1.2 Metsätien tekeminen

Metsätien perusparannuksessa linjaukseen vaikuttaminen tulee kysymykseen vain harvoin. Tällöin ollaan linjaamassa tietä uudelleen, joka periaatteessa voi johtua myös luontokohteen tai ympäristön suojelemisesta. Sen sijaan uuden tien tekemisessä, linjauksella voi vaikuttaa sekä luontoarvojen suojeluun että ympäristöhaittojen ehkäisyyn. Metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta arvokkaat kohteet kartoitetaan suunnitteluvaiheessa ja tie linjataan niin, että näille kohteille ei aiheudu haittaa tien rakentamisesta tai tien myöhemmästä liikenteestä. Luontokohteet ovat usein tienrakennusteknisesti vaikeita ja aiheuttaisivat turhia kustannuksia, joten usein ne kierretäisiin joka tapauksessa.

Ympäristöhaittojen ehkäisyssä pääpaino on lähimaisemassa ja vesiensuojelussa. Lähimaiseman suojeluun voidaan vaikuttaa tien maanpinnan muotoja myötäilevällä linjauksella ja kaivutekniikalla. Tässäkään ei perusparannusvaiheessa ole paljon tehtävissä. Aikanaan uuden tien tekovaiheessa tehtyjä virheitä tai vahan kaivutekniikan jälkiä voidaan tarvittaessa maisemoida.

Uuden tien teossa kivet, kannot ja muut raivausjätteet sijoitetaan tien runkoon, luiskiini tai niiden taakse tehtyihin maanottokuoppiin. Näin kivet ja kannot saadaan pois näkyvistä eikä kaikkea maata tarvitse ottaa sivuojista. Oja pysyy kuivatuksen kannalta oikean kokoisena eivätkä haittaa tien toimivuutta puunkorjuussa tai aiheuttaa ylimääräistä eroosiota.

Vesiensuojelun riskejä voidaan minimoida uuden tien suunnitteluvaiheessa oikealla linjauksella, jossa vältetään liian jyrkkiä pituuskaltevuuksia etenkin hienojakoisilla mailla. Linjatessa tie viistosti pääkaltevuutta vastaan vältetään veden nopeuden kasvu sivuojassa. Jos virtauksen epäillään kasvavan haitalliseksi, se voidaan katkaista ylärinteen puoleisessa ojassa kaivukatkolla ja viedä vesi rummulla tien ali alarinteeseen suodattumaan. Alarinteen puolella ojaa ei tarvitakaan, mikä vähentää eroosiota. Suoraan kaltevuutta vastaan mentäessä vedet kannattaa ohjata kaivukatkolla ja ojalla sivuun. Myös maaperän mukaa oikeaan kaltevuuteen tehdyt ja sileät luiskat vähentävät eroosiota samoin kuin ylärinteen leikkauksen yläpuolelle kaivettava niskaoja. Metsätien sivuojiin ja rumpujen päihin kaivetaan lietekuoppia ja laskuojaan tehdään tarvittaessa tehokkaampia vesiensuojelurakenteita.

Vesistöjen ja ojien ylityksessä voidaan vesien suojeluun vaikuttaa hyvällä suunnittelulla, rakennustekniikalla ja kunnossapidolla. Rummun riittävä mitoitus, korkeusasemointi, veden virtaamisnopeuden hallinta ja rummun auki pitäminen estävät tulvia, rummun tukkeutumista tai jäätymistä, jotka kaikki pahimmillaan katkaisevat tien ja aiheuttavat liettymistä alapuoleisessa vesistössä.

Kaikki eroosion estoon tähtäävä suunnittelu sekä rakentamisen ja kunnossapidon toimenpiteet ovat samalla hyvää rakentamistapaa, jolla suojellaan tien rakenteita veden kulutukselta.

Viime aikoina on alettu kiinnittää huomiota rumpurakenteiden vaikutuksiin kalojen ja muiden vesieliöiden liikkumiselle. Suomen 300 000 yksityistiekilometriä ja 800 – 1200 metrin välein rakennetut metsätiet ylittävät todennäköisesti useassakin kohdassa kaikki pienvedet. Tällöin vesieliöiden liikkumisen kannalta huonosti toteutetut rummut muodostavat näiden liikkumiselle, vaeltamiselle, ja lisääntymiselle merkittävän esteen. Keski-Suomen ELY:ssä tehdyn selvitysten mukaan joka kolmas rumpu on tässä suhteessa ongelmallinen.

Rummun olosuhteiden lisäksi eläinten liikkumiskyvyllä on suuri merkitys esteellisestä rummusta selviämiseen. Rakenteissa on siksi otettava huomioon nisäkkäiden, kalojen, nilviäisten, matojen ja eri kehitysvaiheessa olevien hyönteisten mahdollisuudet rummun läpi kulkemiseen.

Ympäristöystävälliseltä rumpurakenteelta edellytetään seuraavia ominaisuuksia:

(Rumpurakenteiden ympäristöongelmat, niiden ehkäisy ja korjaaminen. Eloranta, Anssi ja Eloranta Antti 2016)

- Putken alapää ei pudota
- Vesisyvyys säilyy riittävänä koko vuoden
- Ainevirtaama pääsee liikkumaan luonnollisesti putken läpi
- Rakenteen leveys on vähintään 1,2 x uoman leveys tulvakautena
- Putki on mahdollisimman lyhyt
- Putki ei kiihdytä eikä hidasta luonnollista virtausnopeutta
- Lähestymisalue luonnollinen, selväväyläinen ja putkeen ohjaava
- Monirumpuratkaisujen sijasta käytetään korkeintaan kahta kookasta putkea
- Putken läpi on rakennettu ns. kuivapolku

Vanhojen vesistöjen ylityksissä ja uusien tekemisessä voidaan käyttää mm. seuraavia rakenteita jotka lisäävät niiden läpipääsyä.

- Rakennetaan koko sillan, kaaren tai putken pituudelle sen reunaan kivistä tai muusta materiaalista kuivapolku
- Parannetaan lähestymisaluetta porrastamalla tai veden virtausta vähentävillä esteillä
- Veden virtausta putkessa ja vesieläinten läpimenoa helpotetaan putken alapintaan kiinnitetyillä erilaisilla lamelleilla tai peittämällä rummun pohja somerolla, kivillä tai lohkeilla

Uutta tietä tehtäessä ja perusparannuksen yhteydessä tulisi ekologisesti arvokkaissa kohteissa, valita ylitysratkaisuksi ensisijaisesti silta tai kaarirumpu. Muissa vesistöissä tulisi käyttää edellä mainituilla tavoilla parannettuja umpirumpuja. Paljaita umpirumpuja tulisi käyttää vain ojissa ja niitä vastaavissa uomissa.

Sekä uuden metsätien rakentamisen että perusparannuksen yhteydessä on alettava kiinnittää erityistä huomiota haittoihin, joita rumpurakenteet aiheuttavat kalojen ja muiden vesieläinten liikkumiselle vesistöissä. Uusilla metsäteillä ja perusparannuksessa tulisi sallia vain sellaiset rumpu- ja muut vesistönylitysrakenteet, jotka eivät haittaa vesieläinten kulkemista, vaellusta, lisääntymistä ja leviämistä.

3.2 Ehdotus suometsänhoidon ja metsätien tekemisen luonnonhoidon kannustamiseksi

Suometsänhoidon ja metsätien tekemisen ja yleisiä esteitä ovat tukitason alhaisuus ja etenkin suometsänhoidossa pieniä hankkeita suosivat toimintaolosuhteet ja siitä johtuva laajojen yhteishankkeiden vähäisyys, mikä on johtanut työmäärien laskuun ja puutteellisiin vesiensuojeluratkaisuihin.

Lähtökohtana luonnonhoidon edistämiseksi metsänparannuksen työlajeissa olisi:

- **yhteishankkeiden kokoamisen tuki**, joka edistäisi etenkin suometsänhoidossa riittävän suurten valuma-alueiden hoitoa, jolloin vesiensuojelu voitaisiin tehdä keskitetysti riittävän tehokkaalla tavalla

- *Vesiensuojelun ja muun luonnonhoidon suunnitteluun ja tarvittaessa toteutukseen ja sen työnjohtoon tulisi saada erillistä tukea*

3.2.1 Suometsänhoidon vesien suojelun tuki

Nykykäytäntöjen mukainen perusvesiensuojelu ojastolle sijoitetuilla lietekuopilla, kaivukatkoillalla, pienillä padoilla tai normaalitavalla suunnitelluilla ja mitoitetuilla laskeutusaltailla kuuluu normaaliin toimintatapaan eikä tarvitse lisäkannustimia. Vesiensuojelun laatua ja tehoa ei näillä toimintatavoilla enää pystytä juurikaan lisäämään.

Vesiensuojelun tukea esitetään kohdistettavaksi sellaisten **vaativien vesiensuojelumenetelmien ja -rakenteiden suunnitteluun, toteutukseen, materiaalikustannuksiin ja työnjohtoon**, joiden sijoittamisessa ja mitoituksessa on hyödynnetty kehittyneitä laserkeilausaineiston perustuvia hydrologisia ja puustomallityökaluja sekä sähköisiä maaperäkartoja

Näillä on voitava määrittää:

- tietyn purkauspisteen yläpuolinen valuma-alue
- veden virtaussuunnat
- maaperän eroosioherkkyys
- padottaminen
- veden viipymä- ja varastointipaikat ja näiden vesimäärät
- ojien kunto

Näitä hyödynnetään vaativampien suodattavien vesiensuojelumenetelmien suunnitteluun, kuten:

- pintavalutuskentät
- veden varastointi kitu- ja joutomaille tai luonnonsuojelualueille,

Vaativampien saostavien vesiensuojelumenetelmien käyttöön, kuten:

- pohja-, putki- ja v-aukko patojen sekä settipatojen ja munkkien mitoitukseseen

Vesienhallintaan muussa metsäluonnon hoidossa kuten:

- luontotiheikköjen muodostamisessa tai metsätien tekemisen vaativissa vesistöjen ylitysratkaisuissa
- vähätuottoisten suoalueiden ennallistamistoimenpiteisiin suometsien hoidon yhteydessä
- lahoppuston muodostamiseen nostattamalla veden pintaa suodattaville ja saostaville tulva-alueille

3.2.2 Kannustimet ja niiden hallinnointi vesiensuojelussa ja ojien kunnostamisessa

- Tukea tulisi alkaa myöntää yhteishankkeiden kokoamiseen. Tällä saataisiin koottua koko valuma-alueen kattavia hankkeita, jolla vesiensuojelu voitaisiin hoitaa tehokkaasti yhtenä kokonaisuutena.
- Ojien kunnostusta ja sen vesiensuojelun suunnittelua ja toteutusta tuettaisiin vain yhteishankkeilla tai vastaavan kokkoisilla yhden tilan hankkeilla (esim. yhteismetsät)
- Tulisi harkita vesiensuojelun tuen myöntämistä myös **yhteishankkeiden osakkaina oleville yhteisöille**

Suunnittelutuki

- **korotettua tukea** voitaisiin myöntää ojien kunnostuksen ja vesiensuojelun suunnitteluun käytettäessä tässä dokumentissa esitettyjä tehokkaita ja suunnittelu- ja vesiensuojelumenetelmiä
- **normaalitasoista tukea** voitaisiin myöntää nykytasaisen ojituksen kunnostuksen suunnitteluun ja nykytasaisen vesiensuojelun suunnitteluun

Toteutustuki

- **korotettua tukea voitaisiin myöntää** vesiensuojelun toteutuksen työ-, tarvike- ja työnohjohtokustannuksiin käytettäessä tässä dokumentissa esitettyjä tehokkaita vesiensuojelumenetelmiä
- **Vaihtoehto 1. normaalitasoista tukea** voitaisiin myöntää nykytasaisen vesiensuojelun toteutuksen työkustannuksiin, *mutta ojituksen kunnostuksen toteutustyötä ei tuettaisi*
- **Vaihtoehto 2. normaalitasoista tukea** voitaisiin myöntää myös ojituksen kunnostuksen
- Suomen metsäkeskus tai muu taho tuottaisi toimijoiden käyttöön hydrologisia aineistoja tai työkaluja, joilla maastossa tehtävä suunnittelutyö pystyttäisiin kohdentamaan vesiensuojelullisesti kriittisiin kohteisiin tai rajaamaan koko valuma- aluetta koskevaksi
- Kannusteen saaminen edellyttäisi hyväksytyä suunnitelmaa ja siihen perustuvaa toteutusilmoitusta.
- Kannustamisen tulisi perustua notifiointiin
- Töiden laadun ja määrän hallinnan tulisi perustua toimijoiden omavalvontamenettelyihin
- tukia hallinnoiva taho varmentaisi tiedon esimerkiksi lennokilla kerätyn tiedon ja sille toimitetun dokumentaation avulla.

3.2.3 Kannustettavat toimenpiteet metsätien teossa

Sekä uuden metsätien rakentamisen että perusparannuksen yhteydessä on alettava kiinnittää erityistä huomiota haittoihin, joita vesistöjen ylitysrakenteet aiheuttavat kalojen ja muiden vesieläinten liikkumiselle vesistöissä.

Uusilla metsäteillä ja metsätien perusparauksessa normaalitasoisen tuen ehtona tulisi olla, että näillä käytettäisiin vain sellaisia rumpu- ja muita vesistönylitysrakenteita, jotka eivät haittaa vesieläinten kulkemista, vaellusta, lisääntymistä ja leviämistä vesistöissä

Erikoistapauksissa uuden metsätien rakentamisessa ja entisen perusparantamisessa kannusteita voitaisiin käyttää seuraavista toimenpiteistä aiheutuviin *lisäkustannuksiin*, joilla edistetään kalojen ja muiden vesieläinten kulkua silta-, kaari tai rumpurakenteiden läpi. Tarpeen tulisi perustua tiedossa olevaan vesistön erityisluonteeseen tai vesiasiantuntijan lausuntoon:

- Ympäristöystävällisen vesistön ylityspaikan hakeminen
- Vesistöselvityksen laatiminen
- Vesieläinten kulkemisen kannalta edullisen ylitysmenetelmän suunnittelu uudelle tai kunnostettavalle rummulle
- Rummun korvaaminen kaarella tai sillalla
- Uuden rummun hankintahintaan siltä osin kuin se aiheutuu vesieläinten kulkukelpoisuutta lisäävistä erikoisrakenteista
- Korjattavan rummun kaltevuuden ja korkeusaseman muutoksesta aiheutuvat työkustannukset
- Ylityskohdan lähestymisalueen parantamisesta kivirakenteilla tai vedenpinnan nostamisesta aiheutuvat kustannukset
- Korjattavien rumpujen sisäistä kulkukelpoisuutta parantavien kiinteiden rakenteiden asentamisen sekä kivimateriaalin latomisen työ- ja materiaalikustannukset

Kannusteita esitetään käytettäväksi erityiskohteissa metsäteiden vesiensuojeluun estämään teiden reunaojien eroosiota tai niiden haittoja

- Kaivukatkoilla ja veden ohjaamiseen sivuun tai rummun läpi alarinteeseen
- Metsäteiden laskuojien vaativiin vesiensuojeluratkaisuihin

Kannusteita esitetään käytettäväksi vesistöjen ylityksessä niiden rakentamisen yhteydessä tai pysyvästi

- vaativien kohteiden vesiensuojeluratkaisuihin kuten padottamiseen ja kosteikkojen muodostamiseen. Nämä olisivat helposti saavutettavissa ja huollettavissa tien välittömässä läheisyydessä

3.2.4 Kannustimet ja niiden hallinnointi metsätien teossa

- Tuen tulisi perustua notifiointiin (kuten nykyinenkin tukijärjestelmä).
- Erikoiskohteissa vesieliöiden kulkemista edistävien vesistönylitysratkaisujen suunnitteluun sekä toteutuksen työ-, materiaali- ja työnjohtokustannuksiin myönnettäisiin metsätien tekemisen tukea korkeampaa tukea.
- Muissa kuin erikoiskohteissa vesistönylitysrakenteiden suunnittelun ja toteutuksen tuet olisivat samaa tasoa kuin uuden metsätien rakentamisessa tai perusparantamisessa
- Tukea tulisi myöntää vain yhteishankkeina toteutettavien tai vastaavan kokoisten yhden maanomistajan hankkeille (esim. yhteismetsät)
- Tukea myönnettäisiin myös yhteishankkeiden kokoamiseen
- Kannusteen saaminen edellyttää hyväksytyä suunnitelmaa ja siihen perustuvaa toteutusilmoitusta.
- Töiden laadun ja määrän hallinnan tulee perustua toimijoiden omavalvontamenettelyihin
- tukia hallinnoiva taho varmentaisi tiedon esimerkiksi lennokilla kerätyn tiedon ja sille toimitetun dokumentaation avulla.

4 Ympäristötuki ja metsänluonnon hoitohankkeet

Suuri osa talousmetsien luonnonhoidon keinoista sopii toteutettavaksi arkisen metsänkäsittelyn yhteydessä ilman, että niistä koituu merkittäviä kustannuksia tai tuotonmenetyksiä metsänomistajille tai metsätalouden toimijoille. Kuitenkin hyödyt monimuotoisuudelle, vesiensuojelulle, maisemalle ja virkistyskäytölle voivat olla merkittäviä.

Esimerkiksi säästöpuuryhmien jättämisessä on usein mahdollista hyödyntää pienialaisia maastokohtia kuten märkiä painanteita tai rantaa. Tälliset poikkeavat kohdat ovat metsänhoidollisesti työläämpiä ja riskialttiimpia arvopuuston kasvattamisen kannata, mutta kasvaa usein luontaisesti monimuotoisuuden turvaamiselle tärkeitä, metsätaloudellisesti vähäarvoisia lehtipuita.

Luonnonhoidon keinovalikoimaan kuuluu toimenpiteitä, joissa ei enää voida puhua metsätaloudellisesti vähäisistä kustannuksista. Yleisin näistä on monimuotoisuudelle arvokkaiden luontokohteiden säästäminen. Luontokohteita ovat yksittäiset maastonkohdat tai alueet, joihin liittyy luonnonarvoja ja rakennepiirteitä, jotka erottuvat

selvästi ympäröivästä metsäluonnosta (MHS 2014). Kohteissa voi olla hyvä tuottokyky ja arvokas puusto.

Lisäksi luonnonhoito sisältää toimenpiteitä, joiden tekeminen ei onnistu pienellä ylimääräisellä huomiolla metsätalouden toiminnan ohessa, vaan se vaatii huolellisen ennakkosuunnittelun, työnjohdon sekä joskus melko arvokkaan erillisoperaation, jossa toimenpide tehdään. Puuston poisto umpeenkasvaneelta harjurinteeltä tai pienvesielinympäristön ennallistaminen ovat esimerkkejä tällaisista toimista.

Enemmän panostusta vaativien, mutta silti välttämättömien luonnonhoitoratkaisujen toteuttamiseen ei ole yksityiseen talouteen perustuvaa kannustetta. Toiminta tuottaa julkishyödykkeitä, joita yksityisten maanomistajien on vaikea kaupallistaa. Näin ollen yksityisten maanomistajien motiivit investoida arvokkaihin luontokohteisiin tai luonnonhoitotöihin jäävät vähäisiksi. Myöskään metsätalouden palveluntuottajat eivät pysty nykyisellään muuttamaan kohteiden säästämistä tai kunnostusta liiketoiminnaksi.

Siksi on tärkeää, että yksityismetsätoimijoilla on käytössään yhteiskunnan rahoitusta luonnonhoitoon. Rahoitus kanavoidaan kemeran ympäristötuen ja luonnonhoitohankkeiden muodossa.

Ympäristötuki on säädöksiin kytketty ensisijaisesti metsälain 10 §:n vaatimusten tuottamien kustannusten kompensoimiseen metsänomistajalle ja kohteiden rajaamiseen lain vähimmäisvaatimuksia laajempina kohteina. Luonnonhoitohankkeiden toteuttamisessa ei ole vastaavaa laissa määriteltyä kytköstä tietynlaisella statuksella varustettuihin paikkoihin, mutta hanketoimintaa pyritään suuntaamaan alueellisissa luonnonhoidon toteutusohjelmissa määritellyille kohdealueille.

Toiminnalla on merkittävä rooli metsätalouden kestävyden edistämässä. Ympäristötuki mahdollistaa metsänomistajalle taloudellisesti kestävä ratkaisun turvata monimuotoisuudelle arvokas kohde laajempina, kuin metsälaki minimissään vaatii. Luonnonhoitohankkeiden rahoituksella voidaan toteuttaa vesiensuojelua ja elinympäristöjen hoitoa tarkoituksenmukaisessa mittakaavassa, joka usein on yhtä metsätalaa laajempi.

4.1 Nykytila ympäristötuen ja metsäluonnon hoitohankkeissa

Ympäristötukeen ja luonnonhoitohankkeisiin on kohdistunut kuluvalle vuosikymmenellä useita muutoksia, jotka vaikuttavat tukien käyttöön metsätalouden kestävyden turvaamisessa.

Ympäristötuen käyttöön vaikuttaneita keskeisiä muutoksia ovat

- tukeen liittyvät leikkaukset
- määrärahan väheneminen
- metsäkeskuksen organisaatio- ja henkilöstön toimenkuvamuutokset

- tuettavien kohteiden priorisointi
- Järjestelmien kehittyminen

Luonnonhoitohankkeiden toteutukseen vaikuttaneita keskeisiä muutoksia ovat

- Suomen metsäkeskuksen perustaminen
- Tilaaja-tuottajamallin käyttöönotto
- Pyrkimys elinympäristöjen hoidon ja kunnostuksen lisääntymiseen
- Määrärahojen väheneminen
- Luonnonhoidon toteutusohjelmien kehittäminen ja toimijoiden rooli hankkeiden kohdentamisessa
- Järjestelmien kehittyminen

4.1.1 Ympäristötuen ja luonnonhoitohankkeiden muutosten vaikutuksia

Ympäristötuki

Metsänomistajan näkökulmasta ympäristötuen korvaustasoa on leikattu monella tavalla, esimerkiksi tuen muuttuminen verolliseksi ja peruskorvauksen alennus. Tuen alennus johtaisi arvioiden mukaan kysynnän hiipumiseen ja etenkin METSO-kohteiden hakkuisiin.

Sopimusajan pituus 10 vuotta koetaan metsänomistajien keskuudessa yleensä hyväksi - toisaalta pidempi aika turvaisi paremmin mm. METSO-kohteiden säilymisen ja monimuotoisuuden kehittymisen.

Määrärahhaleikkaukset ovat vaikuttaneet sisäisten ohjeiden tiukentamiseen ja etenkin vähäpuustoisten kohteiden karsintaan, jonka myötä pinta-alat ovat pienentyneet. Toisaalta kohteiden monimuotoisuusarvo on kasvanut, kun metsätaloudellisesti ja usein myös metsien monimuotoisuuden turvaamisen kannalta vähäarvoiset puuttomat suokohteet eivät ole enää tuen piirissä.

Metsäkeskuksessa tapahtuneet organisaatio- ja toimenkuvamuutokset ovat johtaneet siihen, että ympäristötukien valmisteluun on lähdetty hakemaan aikaisempaa enemmän kentän toimijoiden apua. Tämä on näkynyt esimerkiksi toimijoiden kouluttamisena.

Luonnonhoitohankkeet

Suomen metsäkeskuksen perustaminen tuotti muutoksen, jossa aikaisemmin metsäkeskuksen alusta loppuun tekemät luonnonhoitohankkeet siirtyivät käytännön töiden suunnittelun ja toteutuksen osalta metsäkeskuksen ulkopuoliseksi työksi, jonka toteuttajat valitaan hankehaun perusteella.

Uuden toimintamallin mukaista hanketoimintaa on vuosien ajan kehitetty valtakunnallisilla luonnonhoidon kehittämishankkeilla. Viimeisimmässä, Kasvua ja

vaikuttavuutta METSO-luonnonhoitoon -hankkeessa (2014-2017) järjestettiin toteuttajille koulutusta, materiaaleja, itseopiskelumahdollisuuksia. Lisäksi hankkeiden vaikuttavuutta pyrittiin parantamaan kehittämällä niiden kohdentamista alueellisten luonnonhoidon toteutusohjelmien pohjalta. Määrärahan leikkaukset ovat kuitenkin tuoneet epävarmuutta hanketoiminnan edistämiseen.

Metsäkeskuksessa koetaan, että suunnittelun ja toteutuksen erottaminen on ollut sekä hyvä että osin heikko ratkaisu. Vesiensuojeluhankkeet koetaan toimiviksi hankehaun kautta ja hankehakemuksia saadaan useilta toimijoilta, vesiensuojelulla on kysyntää.

Elinympäristökunnostuksissa on haasteita mm. usean tilan vaatimuksessa. Hankekoko on pienempi kuin vesiensuojelussa. Hankehaku-menettelyssä toteutusta ei voida yhdistää esim. EU:n kehittämishankkeeseen kuten ennen. Hankkeiden käynnistämiseksi tarvitaan sidosryhmäyhteistyötä ja markkinointia

Elinympäristökunnostuksia vaikeuttavat myös SMK:n tiukat rahoitusraamit ja lakitulkinta. Esimerkiksi tarkoituksenmukaisten purokunnostusten ja soiden ennallistamisen osalta esteenä laki, jonka mukaan kemera-tuki on rajattu 2 §:ssä ja siinä viitatussa metsälain pykälässä metsätalousmaalle. Tämän seurauksena ekologisten ja hydrologisten kokonaisuuksien ennallistaminen ei aina onnistu.

Tilaaaja-tuottaja mallissa tarpeellinen tilaaajan osto-osaaminen on kehittynyt metsäkeskukseen sinä aikana, kun asiantuntijat ovat itse vastanneet hankkeiden toteutuksesta alusta loppuun. Tämä osaaminen on ensisijaisen tärkeää hankehakemusten arvioinnissa sekä hankkeiden toteutuksen laadun valvonnassa. Nyt hanketoimien yksityiskohtainen suunnittelu ja toteutus tilataan ulkopuolelta, eikä hankekohteilla tehdä toimenpiteiden vaikutusten seuranta.

Tilaaaja-tuottajamalli vaikeuttaa luonnonhoitohankkeiden kytkemään EU LIFE+ hankkeiden toteuttamiseen. LIFE+ hankkeiden kytkemisestä olisi suurta hyötyä, koska niiden kautta toimintaan voidaan saada täydentävää EU-rahoitusta.

4.1.2 Ympäristötuen ja luonnonhoitohankkeiden kytkös METSO-ohjelmaan

Ympäristötuki ja luonnonhoitohankkeet ovat osa Etelä-Suomen metsien monimuotoisuuden toimintaohjelmaa METSO:n toteutusta. Ohjelmalla pyritään pysäyttämään metsäluonnon köyhtyminen vuoteen 2025 mennessä. METSOssa asetettu tavoite turvata monimuotoisuutta kestävä metsätalouden rahoituslakiin perustuvalla ympäristötuelle ja luonnonhoitohankkeilla yksityismetsissä 82 000 hehtaarilla vuoteen 2025 mennessä.

Valtion v. 2018 talousarviossa maa- ja metsätalousministeriön momentilla 30.40.45 (*metsäluonnon hoidon edistäminen*) on tähän tarkoitukseen varattu rahoitusta yhteensä 5 milj. euroa, josta noin 4 milj. euroa kohdentuu ympäristötukeen ja 1 milj. euroa

luonnonhoitohakkeisiin. Määräraha riittää noin 2800 ha/v (2400 ha ympäristötukipinta-alaa ja 400 ha luonnonhoitohakkeita). Tällä määrärahasolla päästään METSO-ohjelman toteutuksessa v. 2025 mennessä arviolta noin 65 000 ha toteutustasoon.

Mikäli valtioneuvoston periaatepäätöksen mukainen tavoitetaso (82 000 ha) aiotaan saavuttaa, määräraha pitäisi nostaa vuodesta 2020 alkaen 9 milj. euron tasolle/v. (7 milj. euroa ympäristötukeen ja 2 milj. euroa luonnonhoitohankkeisiin). Tällä saataisiin ohjelmaa toteutettua vuodessa arviolta 5 600 ha (4800 ha ympäristötukisopimuksia ja 800 ha METSO-elinympäristöjen hoitohankkeita). Määrärahataso vastaa v. 2010 käytettävissä ollutta resurssia METSON toteutukseen.

Jotta ohjelmaa voitaisiin toteuttaa valtioneuvoston asettaman tavoitetason mukaisesti, pitäisi myös Suomen metsäkeskuksen tähän työhön suunnattu henkilöstöresurssi samanaikaisesti lähes kaksinkertaistaa.

TAPIO Leipäteksti leveä...

4.2 Ympäristötuen ja metsäluonnon hoitohankkeiden kehittämistarpeet ja -ehdotukset

Ympäristötuen ja metsäluonnon hoitohankkeiden kaltaisille kannusteille on olemassa metsätaloudessa ilmiselvä tarve ja hyvät perusteet. Tukimuodot ovat tärkeä osa maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan roolia METSO-ohjelman toteutuksessa ja täydentävät metsälakiin perustuvan monimuotoisuuden turvaamisen toteutusta.

4.2.1 Ympäristötuki

Ympäristötukiehdotuksen teko pitäisi saada toimijoille arkielämässä mahdollisimman helpoksi. Esimerkiksi ympäristötuen valmistelun edellytyksiä leimikoiden teon yhteydessä voitaisiin kehittää.

Ympäristötuen korvausten tasoa on erilaisin päätöksin laskettu kuluneen vuosikymmenen aikana. Tukitasoa ei tulisi enää laskea nykyisestään. Ympäristötuen merkitys saattaa vaarantua, jos tukitaso ei ole metsänomistajan näkökulmasta kilpailukykyistä vaihtoehtoa hakkuulle

Metsäkeskuksessa nähdään tarve kehittää ympäristötuen hakemisen hallinnollista prosessia esimerkiksi siten, että hakemuksen valmistelua tehtäisiin Metsään.fi palvelun kautta. Kuvioiden tarkistuksen ja päivityksen tekisi SMK tai muu taho. Tästä menisi ilmoitus maanomistajalle, kun tiedot ovat kunnossa. Tämän jälkeen maanomistaja tekisi rahoitushakemuksen palvelussa. Neuvottelupöytäkirjan hyväksyntä tehtäisiin palvelussa, jonka jälkeen sopimus tulisi voimaan.

Ympäristötukisopimuskohteen ennallistaminen ja luonnonhoito

Jos luonnonarvojen kannalta tarpeellista, ympäristötukisopimuskohteissa on mahdollista tehdä ennallistamista tai luonnonhoitoa ja saada näihin toimenpiteisiin rahoitusta osana ympäristötukisopimusta.

Metsäkeskuksen mukaan ympäristötuen yhteydessä haettavan elinympäristön hoitotyön tuen haku on jäänyt vähäiseksi. Toimintamallia kritisoidaan, koska siinä vaaditaan maanomistajan omatoimista hoitosuunnitelmaa ja toteutuksen hankintaa ulkopuoliselta palveluntarjoajalta. ***Metsäkeskuksen tekemä suunnittelu ja maanomistajan avustaminen toteuttajan haussa voisi edistää sopimuskohteiden ennallistamista ja luonnonhoitoa nykykäytäntöä paremmin.***

Säästettävien puustokuvioiden tukeminen muualla kuin ML 10§ ja METSO-kohteissa

Ympäristötuki soveltuu hyvin ML 10§ elinympäristöjen turvaamiseen lain vaatimuksia laajempina sekä METSO-elinympäristöjen määräaikaiseen suojeluun.

Tutkimuksiin perustuen talousmetsiin tulisi kyetä jättämään kohdennetusti ja tavoitteellisesti tavanomaista selvästi runsaampia säästöpuustoja. Nykyisellään sellaisten jättämiseen ei ole olemassa taloudellista kannustinta metsänomistajalle, paitsi ympäristötukisopimuksen kautta metsälaki- ja METSO-kohteisiin liittyen.

Jos esimerkiksi haluttaisiin kannustaa metsänomistajia runsaiden haapasäästöpuustojen jättämiseen alueella, jossa tiedetään olevan haavasta riippuvaisten uhanalaisten lajien populaatioita, siihen ei ole käytössä muita kannustimia kuin neuvonta. **Tällaisiin tilanteisiin on tämän raportin luvussa 2.2.1 kuvatut suojavaikot- ja luontotiheikön tuet**, jolla yhteiskunta kompensoisi sellaisia merkittäviä kustannuksia, jotka aiheutuisivat hyvin runsaista säästöpuutoteutuksista tilanteissa, joissa toimenpiteeseen on selkeät perusteet paikallisen luonnonarvon turvaamiseen liittyen.

Säästettäviä puustokuvioita voitaisiin tukea myös muualla kuin ML 10§ ja METSO-kohteissa. Tukimekanismin toteuttaminen vaatisi tuekseen uudenlaista määrittelyä siitä, missä tilanteissa tuki voisi olla metsänomistajan käytössä. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, kun on luotettavaa paikkatietoa alueella elävästä uhanalaisen lajin populaatiosta. Lisäksi tulisi määrittää tukeen liittyviä kynnyksiarvoja, esimerkiksi kuinka suuri pinta-ala vähintään ja enintään voisi metsäkiinteistöstä olla tuen piirissä.

4.2.2 Luonnonhoitohankkeet

Luonnonhoitohankkeiden työlajeissa tulisi säilyttää mahdollisuudet nykyilainsäädäntöä vastaavien työlajien toteutukseen.

Keskeisenä muutoksena, **yhden tilan hankkeiden toteuttaminen voitaisiin tehdä mahdolliseksi myös elinympäristökunnostusten osalta**. Kunnostukset voivat olla silti monimuotoisuuden kannalta vaikuttavia. Tämä voisi aktivoida pienempiä palveluntarjoajia mukaan toimintaan.

Suomen metsäkeskuksen yleissuunnittelu tulisi olla mahdollista viedä tarkemmaksi toimenpidesuunnitelmaksi, jolloin hankkeet olisivat valmiita toteutuksen rahoitushakemusta varten. Muutos edellyttäisi henkilöresurssien lisäämistä, mutta toisaalta entiseen verrattuna on kehitetty uusia työkaluja suunnittelutyön tueksi.

Tällä hetkellä sekä luonnonhoitohankkeet että ympäristötuki ovat kernerassa omalla momentillaan. **Jos kaikki luonnonhoidon tuet olisivat samalla momentilla puuntuotannon tukien kanssa, se voisi auttaa rahojen tehokkaampaan käyttöön.**

Kunnostettavan elinympäristön tuki talousmetsässä

Luonnonhoitohankkeiden tilaaja-tuottajamallin käyttöönoton jälkeen on noussut esille, monia pienimuotoisia ja yksinkertaisia elinympäristöjen hoito- ja kunnostustöitä voitaisiin helposti toteuttaa, jos niihin olisi saatavilla luonnonhoitohanke-tukea yksinkertaisemmin käytettävissä oleva kannuste.

Käytännön organisaatiot ovat toivoneet tukea ”pienhankkeille”, joissa maanomistaja voisi hakea tuen esimerkiksi silloin, kun yksittäinen pienialainen kohde kunnostetaan muiden hoitotöiden ohessa. Kannuste olisi tarkoitettu alueille, jotka eivät ole ympäristötukikelpoisia.

Pienimuotoisten luonnonhoitotöiden toteutusta varten voitaisiin ottaa käyttöön uudenlainen kunnostettavan elinympäristön tuki talousmetsässä. Hoidettavia kohteita voisivat olla esimerkiksi nuoret lehdot, lehdot, luonnontilaltaan muuttuneet lähteet, paahde-elinympäristöt ja puroelinympäristöt.

Tuen myöntämiseksi tarvittaisiin suunnitelma, jossa esitetään perusteet tuelle ja jonka perusteella metsäkeskuksessa voitaisiin tarkistaa, onko esitys kohtuullinen. Haasteena olisi suuri tilannekohtaisuus kustannuksissa, koska se vaikeuttaa korvaustason määrittelyä.

4.2.3 Ympäristötuen ja metsäluonnon hoitohankkeiden kannusteet ja niiden hallinnointi

- Nykyiset laskentaperusteet
- Ympäristötuen perusteena tulisi olla myös säästettävän puuston ekologinen arvo kuten järeä kuollut lehtipuu, järeät haavat tai raidat. (vrt. luonnonarvokauppa)

- tukimuotona notifioitu tuki
- sopimusten valvonta kaukokartoitusaineistolla